N. IORGA

Cronica lui Antonie Constantin

Vice-notarul Companiei grecești din Brașov (1806-1837).

«DATINA ROMÂNEASCĂ»
VĂLENII-DE-MUNTE
1932

N. IORGA

Cronica lui Antonie Constantin

Vice-notarul Companiei grecești din Brașov (1806-1837).

«DATINA ROMÂNEASCĂ»
VĂLENII-DE-MUNTE
1932

Cronica vice-notarului companiei grecești: Antonie Constantin[1].

1806, Avgust 3, au început părintele Sterie a sluji în cetate.

1808, Avgust 29, au început părintele Nicolae Panovici a face liturghie în cetate la Greci, hramu Sfintei Troiți.

1809, Mart 10, au început a face catane și ofițirii din burgherii și la 11 ale aceștii lunii i-au și jurat.

1811, April 25, au răposatu prințipu marele Brancovan, anume Emanuil, zioa Marți, și l-au îngropat April 26, Miercurii, cu mare paradie la biserica cea din cetate, cu 6 cai, toți înbrăcați în postav negru și cu un edec iarăși înbrăcat cu postav negru, care și acuma să vede groapa Măriei Sale, în grădina biserici, foarte înfrumusețată, aicea în cetatea Brașovului.

1813, Maie 25, s'au sfințit biserica cea noao ce s'au făcut pă Tocile, zioa Dumi[ne]că, și au fost trei preoți cînd au făcut liturghie, 3 preoții: părintele Radu Teampea, derectorul, părintele Dimitrie Ieremiia din Brașovechii și părintele Ioan Stefanovici, care iaste hramul Sfînta Troiță, și au ocolit-o tot cu bănză, și așea slujiia preoții, tot de la biserica cea mare de[n] Pr[und ?].

1813, Iulie 18, s'au dus părintele Nicolae Panovici la armadie și au șezut până la anul 1815, Noemvrie 14, și au șezut ani 2 și luni 4, și au început proțes (urmează la 27 Septembre 1819).

1813, Noemvrie 18/30, Marții dimineața, la 4 časuri, au murit polițaiiul domnul Bogner și tot aceiașii zi, sara, l-au și îngropat la îngrobătoria cia de opște a lor, fiind vestia cia de čumă.

1813, Noemvrie 19 și, după călindariul cel vechiu, la Dechemvrie 1, zioa Miercurii, au încuiat tote porțiile cetății, fiindcă s'au fost încins čuma în Brașovechii, și așea din domnii č. maghistrat unii

[1] După ms. Andrei Bârseanu, acum in proprietatea mea. — Pe Vo. primei pagini: „1813, Ghenar 20, aciastă carte iaste a mia, a lui Antonie Constandin".

s'au dus pă la sate și s'au închis, iarășii în Schei s'au rănduit dumnul Draușii senatoriul și înpărțiitoriul, iarășii de spre Brașovechiului și a Blumenii s'au fost rănduit domnul Brener, iarășii senatur al č. maghistrat în Blumăna, lăngă podul cel de piatră, unde apoi la acel pod de piatră s'au fost făcut și linii, și acolò mergea fiiștecare om care avia să cumpere sau grău sau oriice de trebuința casii sale și, de avia hărtii, adecă bancoțidule, le afuma, iarășii, de avia cinevașii banii de argint sau aramă, ei băga în oțăt, și așia lăsa pă omul cu țădulă de ișia afară, la portă, și așia, după ce au început tărgul acolò, iarășii s'au slobozăt d'au putut omul a umbla iarășii fără țidule; numai de la sate nu lăsa ca să între înlăuntru, și cine ar hii vrut să miargă de aicia la vre-un orașii au la vre un sat, cautã să facă lazaret jos în Brașovechii, în capul Brașovechiului 3 săptămănii, și așia au fost închis și bisericile de nu putia nimenia să miargă și, dacă și mergea cinevașii, tot la mezul noapții cauță să meargă. Și așia au ținut aciasta cu sf. bisericii pănă la anul 1814, Martii 15 și 25, și apoi s'au slobozit într'o Sămbătă seară. Iarășii după aceia au dat iarășii poruncă că fieștecare să-și grijiască în casă și hainele să și le scuture. Și la Martie 16 au venit pă la fiiștecare gazdă de l-au jurat un domn de maghistrat ca să spuie dacă știe cevaș: nescai haine are furate sau ascunse sau dacă știe cevașii.

Iarășii la April 1 au început a duce bunbacurile de aicia la vămii, care pă la Bran, pă la Uituzii și pă la Șianții, și acolò li-au ținut pănă la... *(oprit).*

1814, Ianuar 29, zioa Joi, la 5 dimineața, au răposat părintele Ioan Stefanovici, pentru că l-au fost lovit cataroiul la casa lui chir Thanasi Mihalovici, și slujba i-au cetit-o în grădina Sfinții Sale, fiind pă vremea čumii, și Vineri 30 l-au îngropat la îngropătoarea cea de obște.

1814, Septv. 20, au venit chir Duțu, fiiul părintelui derector, diacon la Bolgarsechiu.

1815, Ghenar 16, au răposat jup. Costea Gianliul, Sămbătă sară, la vecernie, la 4 časuri, și l-au îngropat la 18 ale lui Ghenar, zioa Luni, înnaintea ameazului, la 9 časuri, cetindu-i toată slujba la biserica cea grečască și apoi l-au dus la stupina dumnealui, și acolò iarăși l-au băgat în biserică și l-au dăsfăcut coșțigul și au început dascali a cănta: „Veniți să dăm sărutarea mortului", și au început toți stupari a săruta icoana, așijderea și mîna răposatului, și după aceia l-au scos din biserică și l-au îngropat înnaintea uși biserici și a fost pănă acolò numiți preoți: părintele ieromonah Theodosie, părintele Dimitrie din Brașovechi, părintele Simeon din Șchei și părintele de la biserica Stupinilor, și Dumnezeu să erte.

1815, April 16, ziuoa Vinerea cia mare, siara, la vremea cănd au rădicat epitafion, l-au rădicat patru neguțitori, întăi dumnealui jup. Dimitriu Dima și dumnealui jup. Hagi Dimitrache Bobescu și dumnialui jup. Hagi Dimitriu Ghid[r]u și chir Pancu Gheorghiu și au intrat cu toții în sfîntul oltariu, și au încunjurat sfăntul prestol.

1815, Iunie 24, au răposat părintele Nicolae Grid, dar la vrea-

mena sfârşitului l-au călugărit şi i-au pus numele Nichifor şi l-au îngropat la 27 ale aceştia luni, Sămbătă, şi Dumnezeu să-l ierte, şi au slujit 4 preoţi : p. protopop Tempean. p. Simion, p. Dimitru din Braşovechi şi p. Voina.

1815. Sept. 29, s'au dus chir Ioniţă Theodor Bucur la preoţie şi la 1816, Octov. 29, au venit preot.

1815, Dechemv. 30, au răposat biroul nostru cel grecesc, anume jup. Dimitrache Nicolau Cervenvodalì: au răposat Vineri dimineaţa, ia 6 časuri, fiind bolnav numai 11 zile, şi l-au îngropat Sînbătă după prinz', în zioa de Anul Nou, la 2 časuri, la 816, Ghenar 1, la biserica cea grecească, şi au trăit de toţi anii vieţii sale ani 60 : 30 de ani însurat şi birău 8 ani.

1816, Noemvrie 5, au răposat părintele Neculae Rujoi din Braşovechi, Duminecă, şi l-au îngropat la 7 Noemv. 7, la 12 časuri, Marţi.

1817, Maie 27, zioa Duminecă, către sară, la 5 časuri, mergând o fată de Sas după zidurile ceale de sus, aşea nişte catane, aruncînd neşte bolovani de sus, au lovit pă mai în sus pomenită fată în cap, şi i-au crăpat capul, şi au murit.

1817, Septemvrie 1, prima zioa Sîmbătă, au întrat înnălţatul Înpărat Franţiscus întăilea în cetatea Braşovului, la 12 časuri, cu prea-înnălţata Înpărătească Carolina, şi au eşit Sasi înbrăcaţi în mondururi, fiind maghior domnul înpărţitor Drauşi, şi toate ţehiurile au eşit cu steagurile sale, şezănd în rând lîngă maghistrat. Aşijderea şi neguţitorii au şezut, şi la Braşovechi au făcut o pilamidă ca o poartă şi de-asupra au pus copii înbrăcaţi de la ţehuri cu haine albe şi cu cununi de flori în cap şi copilele iarăşi înbrăcate cu viganuri albe. Si, când au întrat în Uliţa Vemi au început a striga: vivat, până când au întrat la sălaşiul unde i-au fost gătit, la maior Frronius, care şi acolea au fost pus înnaintea porţii 2 lămpaşe şi brazi, şi apoi sara, Sămbătă sara, au făcut luminaţie. iarăşi Duminecă, la 7 časuri dimineaţa, la 2 Septemvrie s'au dus la biserică la Nemţi numai Înpăratu cu butca, iară Înpărăteasa au mers la 10 časuri şi au şezut până la unsprezece časuri. Iarăşi după prănz, Duminecă, la 4 časuri, s'au pus în butcă şi s'au dus la biserică la Sasi, la carii biserică au făcut şi minuni. Că au fost un Sas nebun. Şi după aceia au întrat la biserică la Greci în cetate Înpăratul numai singur şi au fost aşternut păn biserică şi prin curtea biserici tot postav verde şi neguţitorii au şezut în rănd şi, cum au întrat în curtea bisericii Înpăratul, au început neguţitorii a striga: vivat, şi, întrând în biserică, au şezut între sfeşnicile cele de aramă păn au zis părintele din altar, care fiind efimereul al bisericii părintele Theodosie ieromonah de la Xiropotam. Iarăşi Înpărăteasa s'au dus în Schei, la biserică, şi acolò iarăşi au stătut coconele şi neguţitorii în rănd. Iarăşi Luni dimineaţa, la 3 Septemvrie, ao plecat la Ciuc, şi de acolò iarăşi au venit la 6 de Septemvrie, Joi, la 8 časuri, şi după prănz s'au dus la tuhtaus. Şi Vineri dimineaţa iarăşi au întrat în Maghistrat, şi acolò au poruncit de i-au adus fieştecare meşter

din meşteşugul său de au văzut. Şi în toate sările cât au fost în Braşov au fost tot luminaţion. Iarăşi Sîmbătă dimineaţa, la 7 časuri, au plecat şi s'au dus iarăşi către Sibii şi iarăşi i-au eşit Sasii înbrăcaţi în mundururi şi ţehiurile iarăşi cu steagurile. Şi oameni aicia au dat atâtea înştanţii, mai mult ca 3000, şi s'au dus. Şi Dumnezeu să-l povăţuiască spre bine.

1818, Avgust 9, zioa Vineri, la 10 časuri, au tăiat capu unui Sas de la Elhii, om ca de 55 de anii, fiindcă au dat foc de trei ori şi au făcut pagubă ca de o 100 de mii: aşea i-au cetit în sentenţie şi aşea s'au dus.

1818, Octm. 6, zioa Dumi[ne]că, la 12 časuri, au întrat înlăuntru în Braşov Măriia Sa Domnul Voevod Ioan Gheorghii Carageà Voivod, cu tot cuprinsu casei sale şi au fost în casele dumnealui chir Gheorghe băcanul, şi la Octv. 9 au plecat Miercuri de aicea la Sibiiu.

1819, Avgust 5, au murit chir Anastasi Hagi-Vulcu şi l-au îngropat în 7 ale lunii aceştiia în cetate la Greci, cu mare pompă.

1819, Septemv. 27, iarăşi au început a sluji părintele Panovici, Sâmbătă seară, şi au făcut vecernie, viind cu părintele protopop Radu Verzea şi cu părintele Dimitrie din Braşovechi, cu părintele Teodor Bucur şi părinte Voinea Pitişi, şi Duminecă au slujit sf. liturghie şi au fost şi părintele Mitropolitul Dositheiu la biserica, dar cetăţenii...

1819, Octov. 25, Sîmbătă seara, i-au fost rîndu părintelui Nicolae şi atuncea i-au zis ca să nu slujească şi întâi a comtinjit *(sic)*, apoi au lăsat şi au slujit părintele Theodosie, şi tot venitul i l-au dat părintelui Nicolae.

1819, Dechemv. 7, au răposat soţiia lui chir Gheorghi Carachioji, zioa Duminecă, şi au îngropat-o Luni, du[pă] prânzi, la 8 Dechemv., şi au trăit toată viiaţa să ani 26 şi măritată 12 ani.

1820, Ghenarie 6, au răposat jup. Mariia, soţiia dumnealui răpt. Dimitru Săcuiaşi, şi o au îngropat la 8 Ghenar, zioa Joi, după prânz, şi cazaniia i-au citit păr. Nicolae Panovici, şi au trăit toţi anii vieţii sale 71.

1820, Mar. 15, au răposat fiica răposatului dumnealui jup. Radu zugraful din Prund, anume Ecaterina, de anii 19, şi au îngropat-o la 17 Mart du[pă] prânzi, Miercuri, la 2½ časuri, şi au şi tăiat-o.

1820, Maie 18, au răposat chir Gheorghe Burduliţă, trăind toţi ani dumnealui 68, şi cu cocona Stănuica au trăit 13 ani, şi l-au îngropat în Schei.

1820, Avgust 10, au răposat chir Chiriţă Îngerliu, companist, lovindu-l cataroiul în pat, şi l-au îngropat la 11 Avgust, Mercuri, la 11 časuri, fiind om de 48 de ani, neînsurat, şi foarte puţea.

1821, Ghenarie 28 către 29, în miezul nopţii, au fost cutremur la 2½ časuri din nopte.

1821, Ghenarie 29 către 30, adecă Sîmbătă noaptea către Duminecă, la 12 časuri, la miezul nopţii, s'au aprins la cafenea la chir Ghenache Pascalii, la casele lui Himiş, şi cele din jos iară s'au aprins.

1821, Marte 1, au început boerii a veni în Braşov, şi la Simihai au avut foarte mare lipsă de case.

1821, Maie 6, s'au auzit că în Ţaligrat, în zioa de Paşti, să hi spânzurat pe Patriarhu înpreună cu 12 Vlădici, la Ţaligrat.

1821, Iulie 14, dimineaţa, s'au cutremurat pămîntul, la 7 časuri.

1821, Avgust 20, au răposat cocona Brancoveneasa, Sîmbătă, şi o au îngropat la 21, Duminecă, la 10 časuri înnaintea prănzului, cu mare pompă. Că au fost patru cai îmbrăcaţi tot în postav negru, şi i-au citit slujba în mijlocul tărgului şi au spus logos chir Neofit Duca, dascalul cel mare, şi au îngropat tot în groapa aceia care au fost îngropat şi soţul domniie sale, şi pănă în 40 de zile au slujit Vlădica Pogoniani, care iaste numele Dionisie.

1821, Octomvrie 6, au răposat soţia a lui chir Duca Melancovici, anume Marila, zioa Joi, la 9 časuri, şi au îngropat-o la 8 Oct. în gripce în cetate.

1821, Noemv. 5, zioa Sîmbătă, la 2 3/4 časuri după amează au fost cutremur.

1822, April 10/22 au răposat în Domnul cel de bun neam boeru şi ghenerariul Costachi Ghica şi l-au îngropat la 12/24 April la biserica Şcheilui, şi l-au adus cu mare orănduială din cetate, că la 3 časuri după ameaz l-au rădicat, puindu-l în caleascâ pă postav negru, luînd coşii după caleascâ şi puind la caleascâ şi 6 telegarii, toţi îmbrăcaţi în postav negru, şi la fieşte cal avea căte un vizitiu îmbrăcat în haine negrii şi cu păläriia desfăcută şi 4 caî povolnici înpotobiţi, şi innainte mergea preoţi înbrăcaţi ca la 60, şi apoi Mitropolitul Ţării-Rumăneşti, Preaosfinţiia Sa chir Dionisie, şi alţi v'o 4 arhierei şi vr'o 10 igumeni, şi i s'au cetit slujba în curtea bisericii şi apoi după aceia l-au pus în paraclisul cel vechii şi apoi Joi dimineaţa l-au pus într'un car şi l-au dus la satul domniei sale la Bucov, şi mare paradie i s'au făcut, că toţi domnii Maghistratului au fost, şi Dumnezeu [să-l ierte].

1824, April 28, zioa Luni, au începutu a pune temei la biserica cea din Şchei a noao după Tocile şi au slujit preoţi sfînta liturghie: părintele Radu cel bătrîn şi fiu-său, părintele Radu cel tănăr şi parohu bisericii, părintele Voina şi, după ce au isprăvit sfînta liturghie, au început a face osfeştaniia, şi s'au înbrăcat şi părintele Simion şi părintele Ioan Theodor Bucur şi părintele Sofronie de la Ţînţari şi au căntat troparele hramului Sfintei Troiţe.

1824, Maie 28, au răposat dumnealui chir Dimitrie Hagi-Ghidru, la miezul nopţi, la 12 časuri, Miercuri, şi l-au îngropat la 30 Mai, Vineri, după prănz, la 4 časuri, şi au fost Mitropolitu Dionisie şi episcopu Argeşii şi episcopu Stavropoleos şi preoţii toţi din Şchei,

înpreună și cu cel după Tocile și 2 din Brașovechl și cu cel din Săcele, protopop, și l-au îngropat în cetate în gripca dumnealor.

1825, Mart 22, zioa Dumi[ni]că, au răposat soția dumnealui jup. Dimitrie Dima, fiica răposatului jup. Zahariia Nicolau, și o am îngropat-o la 23 Mart, ziua Luni, și au fost și Mitropolitu chirie Dionisie și preoți din Șchei trei și părintele Voina după Tocile, și au trăit de toți anii dumneaei 71 și măritată numai cu jup. Dima ani 50.

1828, Noemvrie 11, zioa Duminecă, s'au închis bisericile, zicând că iaste čumă, si la Noemv. 20 an eșit și domnii de Maghistrat, încă fiind aicea și nepotul lui Brucăntal, și așa s'au dus la Cotlea, înpreună și cu vama, mergând domnu, vameșii și controloru și cu toată canțalariia, și domnul ghenărariul, și domnu maioru și copii cei săraci. Și încă și mulți din negnțitori au eșit pă la sate. Și așa, la 22 de Noemvrie, într'o Joi, au închis cu linii tocma în jos, la Brașovechii, și acolò să făča tărgu, oricine ce avea a cumpăra. Și așea în 18 Dechemv., Marți, la 10 časuri, au întrat catanele iarăși de la linie în cetate și au început a pușca și a striga: vivat. Și așea, la 25 Dechemvrie, la 12 časuri, au întrat și Comisionu inlăuntru în ceta[te]. Și în 26 Dechemvrie, după prănz, la 3 časuri, s'au deșchis iarăși bisericile și școalele, dar, cum s'au văzut lucru, n'au fostu čumă după cum au zis domnu doftoru Placăr, dar numai au fost altă boală.

1831, Noemvrie 25 pînă la 1832, Fevruarie 8, n'a căzut zăpadă, și, la Fevruar prima, au început a fi un ger mare, dar ger uscat, fă[ră] zăpadă.

1832, Maie 9/21, au răposat domnul județu Miliuzi, și l-au îngropat cu mare paradie la 11/23, Miercuri, la 3 časuri, dar întăi i-au făcut de i-au făcut logos la biserică, și au trăit de toți anii săt 76, adecă s'au născut la 1756, și l-au îngropat la îngropătoarea cea de obște la portă.

1832, Ghenarie 26 și nou Fevruarie 7, s'au făcut iștelațiia domnului birău chir Anastasie Hagi-Sivu, Marți. Întăi s'au făcut sfănta liturghie: s'au fost strins toți neguțutorii, atîta de ai noștrii, căt și cei de Sas, și apoi ne-am suit sus în casele bisericii, și au fost toți neguțitorii în casă sus, atăta Greci, Sasi și Rumînii, s'au suit și au șezut toți pă scaune, și asesori au șezut la masa cea din mijloc și apoi au început domnu notaroșii Iacși a ceti comisiia ce au fost venit de către înnălțatul crăescul Gubernium. Apoi după aceia, dacă s'au sfîrșit, me-au dat mie, Antonie Constandin, care am fost și eu la sesia aceia, ca viț-notaroși, și m'am sculat în pičoare și l-am jurat și, după ce s'au isprăvit jurămîntul, s'au sculat 2 asesori de cei mai bătrîni și l-au luat de supțiore și l-au pus pă scaunu ce iera în fruntea mesii, apoi după aceia au scos o carte de au făcut mulțămire la cinstita Companie, și apoi după aceia chir Nicola Gheorghiu, ca un asesor mai bătrîn, iarăși au făcut cuvintare și mulțămire către domnu birăul, și apoi i-au dus priveleghiumule și le-au dat, și iarăși le-au luat și le-au dus în

ladă, și după aceia i-au adus pecetiia Companiei și cheia de unde sînt închise privileghiumule.

1832, Iunie 18, zioa Sîmbătă, au fost mare potop, căt au luat și case și au înnecat și oameni, fiindcă ploia au ținut zioa și noaptea în doao zile, și au făcut mare stricăčune și în Brașovechi, care și la multe grădin[i] s'au dărămat și pămîntul cu pomi cu tot, și mai păn scurt mare stricăčune s'au făcut la acest orași al Brașovului.

1837, Maie 3/15, paradia ce s'au făcut la biserica Nemților domnului bireu chiriu Stefan Demeter Cervenvodali, zioa Luni, anu și luna ca în sus. Innălțimea Sa cel mai iubit Înpărat al nostru Ferdinand I s'au milostivit cu acea întru mărire stăpînitoare și moștenitoare Casa Austrii noastre a lua în prea-milostivă socotință darurile d. neguțitoriului și birăului Grecilor de aici, Stefan Dimitrie Cervenvodali, la care s'au îndurat în curgerea de 34 de ani de zile, iar mai vîrtos și deosebit în vremile ceale lipsite de rodul bucatelor, de au înpărțit la multe familii ale credinčoșilor și vitezilor ostași de Săcui granițeri bucate spre hrana vieți lor. „Drept aceia, după prea-înnaltă orînduială a prea-înnălțatului cc. Hofcrigsrat, prin înnălțatul cc. gheneral-comando de aič, pre domnia ta, domnule Cervenvodali, pentru că te-ai îndurat cu bunătățile ce ai binevoit a înpărtăși din destul și pre vitezi garnizonului de aici, te dăruiaște dintru o înnaltă milostivire cu o mică țivilă de vrednicie monedă de aur cu pantlică. Pre lingă ačasta, la arătarea cea prea-milostivă a inimii Înnălțimi Sale cei părintești asupra vitezilor săi celor credinčoși spre deșteptarea și pilda altori făcători de asăminea fapte bune si spre cinstea domnii tale multă norocire iți poftesc".

ladă, şi după aceia i-au adus pecetia Companiei şi cheia de unde sât închise privileghiurile.

1832 Iunie 18, ziua Sâmbătă, au fost mare potop, cât au luat şi case şi au înecat şi oameni. Când i ploia, au fost ziua şi noaptea în două zile, şi au făcut mare stricăciune şi în Braşovechi, care şi la multe grădini s'au dărâmat şi pământul cu pomi cu tot, şi mai prin acest mare stricăciune n'au făcut la acest oraş al Braşovului.

1837, Maiu 21/5 paradis ce s'au făcut la biserica Nemţilor domnului prea cinstit Ştefan Dudescu Cernevodă, [illegible] şi liuă ca în sus învăţătura sa cel mai întâi luminat al nostru Ferdinand I s'a săvârşit cu acea [illegible] strălucitoare şi prea înălţată Casa Austriei noastre a sa în "prea-milostivă" [illegible] împărătie a [illegible] şi [illegible] de este Ştefan Dimitrie Cernevodă, [illegible] în vremea de 24 de ani de zile, iar mai [illegible] şi [illegible] în vremile aceste lunate de toate [illegible], de au [illegible] la [illegible] ale [illegible] şi [illegible] de Sfântă [illegible] spre [illegible]. "După aceia după prea [illegible] a prea-[illegible] [illegible], [illegible] de aici, pre domnul lui domnului Cernevodă, pentru că [illegible] cu [illegible] ce [illegible] a [illegible] din [illegible] şi pre [illegible] de aici, [illegible] dintr'o [illegible] cu o mică [illegible] de [illegible] de aur cu [illegible]. Pre [illegible] acesta la [illegible] cea prea-milostivă a [illegible] Sale cel [illegible] asupra [illegible] ai celor credincioşi spre [illegible] a [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] şi spre [illegible] domnia [illegible] rodire [illegible]".